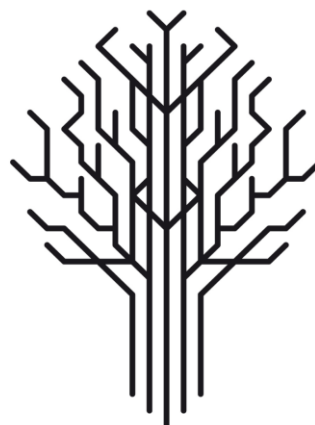

Współpraca w obszarze kultury w województwie śląskim: samorządy, publiczne instytucje kultury, organizacje pozarządowe

Stowarzyszenie Klon/Jawor, 2013

Projekt dofinansowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego. ■

stowarzyszenie
klon / jawor

Wprowadzenie

Niniejsze opracowanie przygotowano na podstawie badań prowadzonych przez Stowarzyszenie Klon/Jawor na przełomie lat 2012/2013 w ramach projektu „Ku lepszej współpracy – badanie potrzeb i oczekiwań organizacji kultury, JST i instytucji kultury w zakresie ich wzajemnej współpracy na rzecz realizacji zadań publicznych w obszarze kultury”. Poniżej prezentujemy najważniejsze wyniki dotyczące tej współpracy w województwie śląskim. Pełny raport z badania, obejmujący również analizy ogólnopolskie, dostępny jest w portalu ngo.pl: http://civicpedia.ngo.pl/static/raport_kultura/

1. Podstawowe dane na temat organizacji pozarządowych aktywnych w obszarze kultury

W 2012 roku w województwie śląskim działało blisko 6 tys.¹ stowarzyszeń i fundacji (poza OSP), spośród których ponad półtora tysiąca podejmowało działania dotyczące kultury i sztuki. Przytaczane poniżej dane dotyczą właśnie tej ostatniej grupy organizacji – niezależnie od tego, czy kultura i sztuka to najważniejsze pole działań danego podmiotu, czy też jest to uzupełnienie aktywności w innym obszarze (takim jak edukacja, sport czy rozwój lokalny). Ich działania dotyczyły przede wszystkim edukacji kulturalnej oraz podtrzymywania tradycji regionalnych i kultury ludowej, a także organizowania lokalnych wydarzeń oraz działalności muzycznej. W ciągu ostatnich dwóch lat ponad połowa organizacji kulturalnych prowadziła zajęcia warsztatowe lub kursy, blisko połowa brała aktywnie udział w koncertach oraz w festiwalach, przeglądach i konkursach, a także w festynach i dniach miejscowości; dwie piąte organizowało wystawy. Po jednej trzeciej zajmowało się organizacją przedstawień teatralnych, jak również konferencji, seminariów i wykładów. Podobny odsetek pracował nad realizacją spotkań autorskich lub promocyjnych oraz nad publikacją czasopism, książek lub płyt.

Wśród organizacji kulturalnych z województwa śląskiego stosunkowo wiele jest stowarzyszeń i fundacji z długim stażem (niemal połowa działa od ponad 10 lat), mniej natomiast niedawno utworzonych (tylko jedna piąta ma dwa lata lub mniej). Ponad trzy czwarte działa w gminach miejskich (to znacznie więcej niż w innych regionach kraju, co wynika z wysokiej urbanizacji Śląska), aż połowa podejmuje działania na skalę ogólnopolską. Co czwarta organizacja ogranicza swoje działania do terenu własnej gminy lub powiatu. Są wśród nich zarówno podmioty pracujące codziennie w godzinach urzędowych (23%), jak i organizacje podejmujące jedynie działalność akcyjną (20%).

¹ W województwie zarejestrowanych jest niemal 8 tysięcy takich organizacji, jednak szacuje się, że ok. ¼ z nich w praktyce nie podejmuje żadnych działań.

Ponad dwie trzecie nie ma żadnych stałych pracowników ani regularnych współpracowników – bazują na aktywności członków i zewnętrznych wolontariuszy, a część od czasu do czasu zleca jakieś prace osobom z zewnątrz.

Blisko 20% opisywanych stowarzyszeń i fundacji ma rocznie do dyspozycji zaledwie kilkaset złotych lub działa w ogóle bez pieniędzy, a jednocześnie 5% najbogatszych ma budżet roczny przekraczający milion złotych. Przeciętny roczny przychód to ok. 31 tys. zł. Najczęściej występujące źródła finansowania działań to składki członkowskie pozyskiwane przez 70% organizacji (jednak najczęściej są to niewielkie kwoty) oraz pieniądze samorządowe – również uzyskiwane przez ponad połowę organizacji – przy czym zazwyczaj są to środki ważne dla budżetów organizacji. Z funduszy unijnych w 2011 roku korzystało 14% organizacji, podobny odsetek uzyskał finansowanie ze środków krajowej administracji centralnej.

Wśród najważniejszych partnerów organizacji kulturalnych ze Śląska są urzędy gmin i miast, z którymi kontaktuje się ponad 90% badanych stowarzyszeń i fundacji (częściej wskazywano jedynie lokalną społeczność) oraz publiczne instytucje kultury (kontakty z nimi utrzymuje 84% badanych podmiotów). Intensywne kontakty łączą także organizacje z lokalnymi stowarzyszeniami i fundacjami, mediami, jak również publicznymi szkołami i ośrodkami sportowymi.

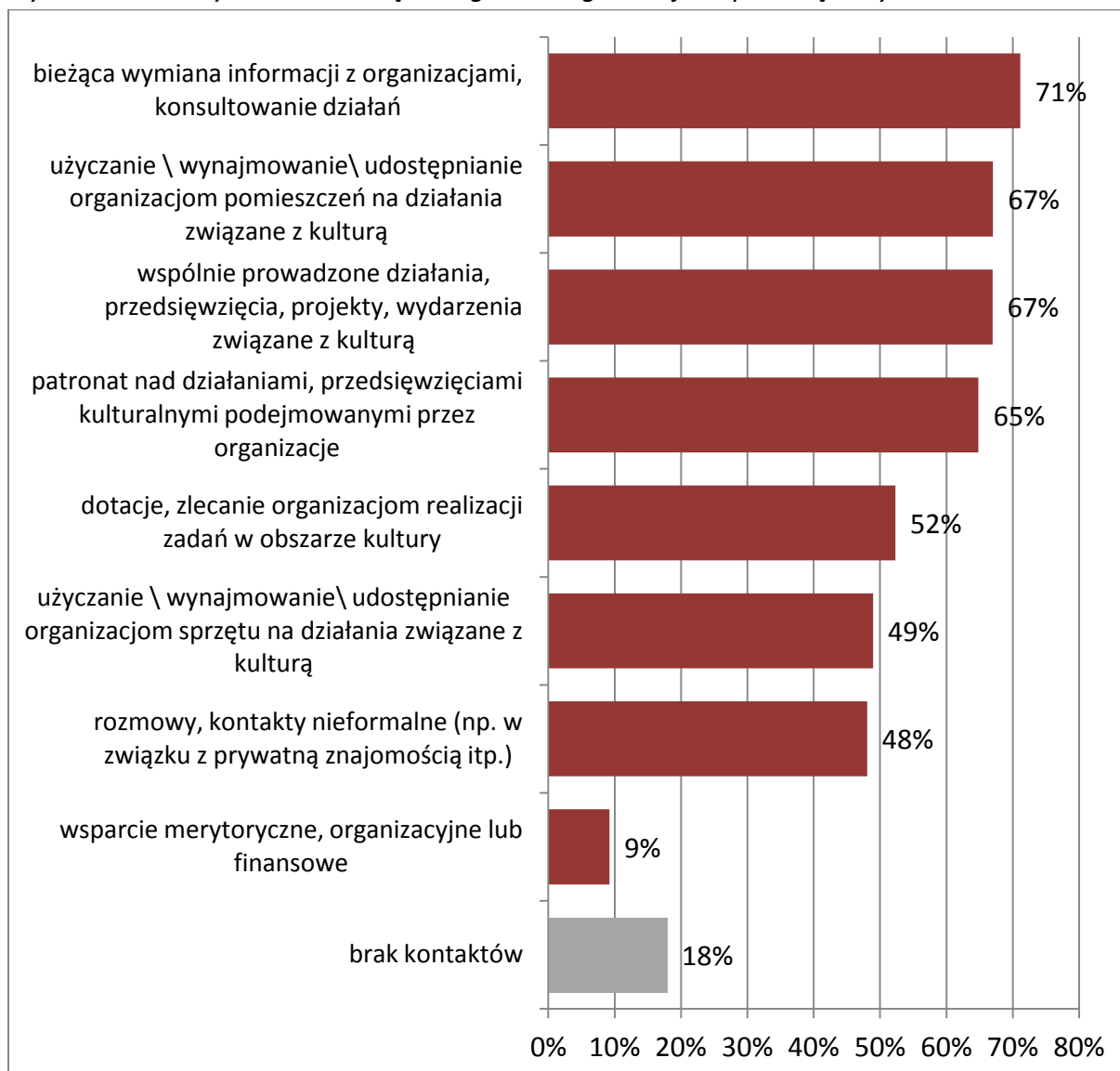
W następnych rozdziałach przyjrzymy się bliżej współpracy z urzędami oraz publicznymi instytucjami kultury, takimi jak domy kultury, biblioteki i muzea. Wykorzystamy do tego dane zarówno pochodzące z badania organizacji, jak i oparte na wynikach badania urzędów miast i gmin oraz instytucji kultury.

2. Współpraca urzędów gmin i miast z organizacjami

2.1 Skala i formy współpracy

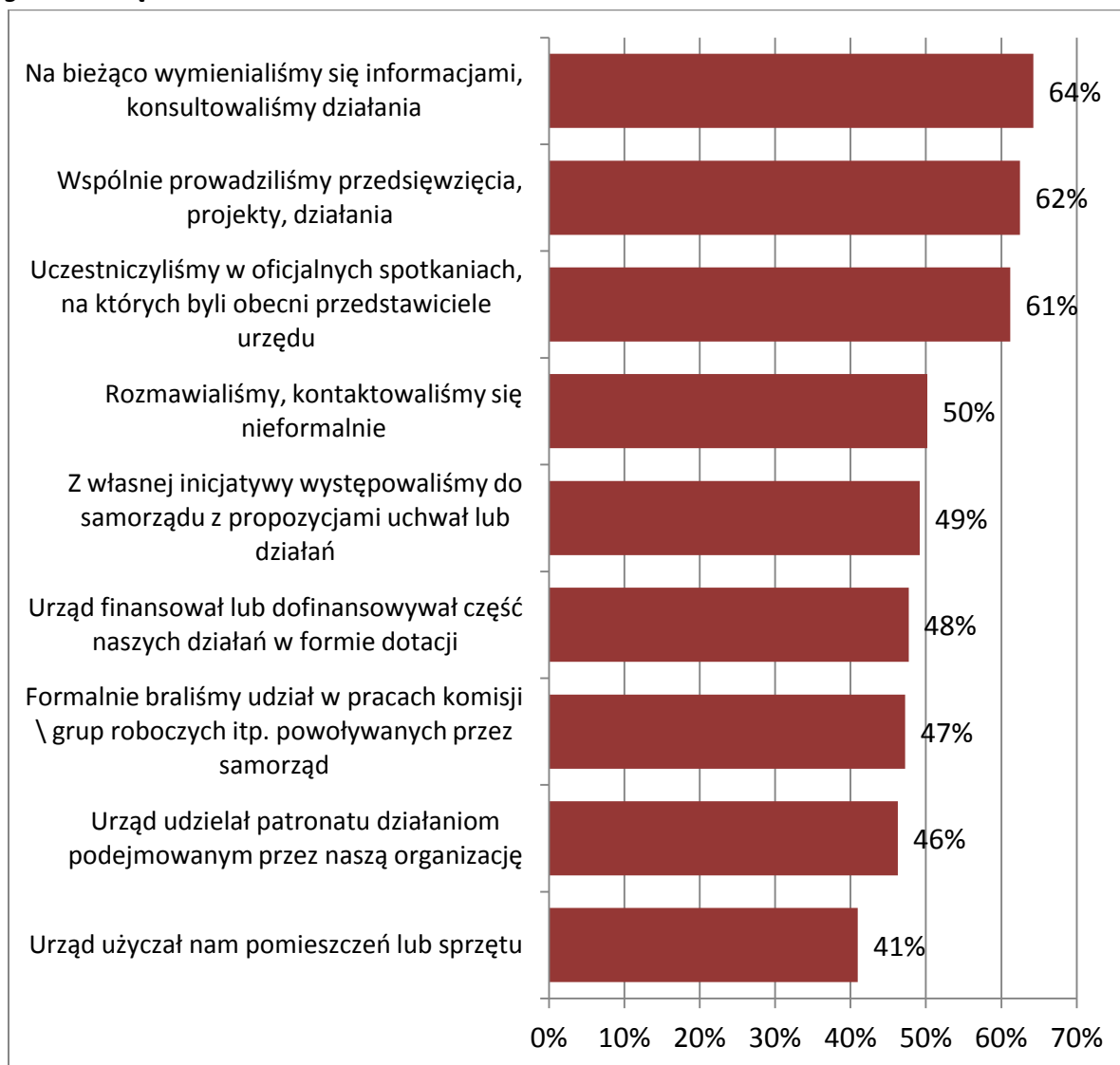
Zgodnie z deklaracjami przedstawicieli śląskich urzędów miast i gmin współpraca z organizacjami najczęściej polega na bieżącej wymianie informacji z organizacjami i konsultowaniu działań – ma ona miejsce w 71% badanych gmin. Częste jest również udostępnianie lub wynajmowanie organizacjom pomieszczeń (67%), a także prowadzenie wspólnych działań (również 67%). Najczęściej są to wspólnie przygotowywane festyny i dni miejscowości, festiwale i konkursy oraz koncerty. Patronat nad działaniami organizacji obejmuje 65% gmin. Warto zauważyć, że wsparcie merytoryczne, organizacyjne czy finansowe dla organizacji (pomijając dotację realizacji zadań publicznych przez organizacje) deklaruje zaledwie co dziesiąty urząd gminy lub miasta.

Wykres 2.1. Formy kontaktów śląskich gmin z organizacjami pozarządowymi

Również z punktu widzenia organizacji najpowszechniejszą formą kooperacji jest stała komunikacja i wymiana informacji (formalne i nieformalne spotkania). Blisko dwie trzecie organizacji (62%) prowadzi też z urzędami wspólne projekty. Ze wsparcia lokalowego (m.in. udostępnienie przestrzeni na siedzibę lub jednorazowe wydarzenie) korzysta nieco ponad 40% stowarzyszeń i fundacji kulturalnych ze Śląska; podobny odsetek uzyskał patronat urzędu nad swoimi działaniami. Dotacje od urzędów gmin i miast otrzymuje prawie połowa z nich.

Wykres 2.2. Najważniejsze formy kontaktów organizacji pozarządowych urządami miast i gmin na Śląsku

Zanim przejdziemy do opisu form dystrybucji środków finansowych, warto jeszcze zaznaczyć, że zakres współdziałania między urzędem a organizacjami oraz kierunki przekazywanych dotacji regulują gminne programy współpracy, które w 2011 roku uchwaliło 98% gmin ze Śląska². Jednocześnie tylko dwie trzecie organizacji z województwa jest świadoma istnienia takiego programu, co wskazuje na problemy w komunikacji międzysektorowej.

² Na podstawie Monitoringu współpracy urzędów z organizacjami pozarządowymi, prowadzonego przez DPP MPiPS.

2.2. Współpraca finansowa

Dotacje na działania organizacji związane z kulturą przekazywane są przez nieco ponad połowę gmin ze Śląska. Większość dotacji dystrybuowana jest w oparciu o otwarte konkursy ofert. Jednocześnie 35% gmin udziela organizacjom dofinansowania poza konkursami.

W większości przypadków ogłoszenie konkursu poprzedzone jest bardziej lub mniej formalnymi konsultacjami z organizacjami. Niemal dwie trzecie spośród urzędów ogłaszających konkursy dyskutowało lub ustalało z organizacjami zakres tematyczny konkursów, ponad połowa dyskutowała o oczekiwanych kwotach, a nieco mniej niż połowa rozmawiała o konkretnych projektach. Konsultacje takie pozwalają lepiej przygotować konkurs dzięki wykorzystaniu posiadanej przez organizacje wiedzy dotyczącej potrzeb społecznych. Jednocześnie, jak wykazało badanie, zdarza się, iż w skrajnych przypadkach proces taki przekształca się w projektowanie konkursów pod oczekiwania i możliwości konkretnych organizacji pozarządowych, z pominięciem zasady konkurencyjności. Sama procedura konkursowa bywa w takich przypadkach wykorzystywana instrumentalnie: aby zaplanowana dystrybucja funduszy mogła przebiec zgodnie z prawem. Opisywane praktyki wykluczają zapisaną w Ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie zasadę konkurencyjności między lokalnymi organizacjami, a także utrudniają powstanie i rozwój nowych organizacji oraz pojawienie się innowacyjnych projektów.

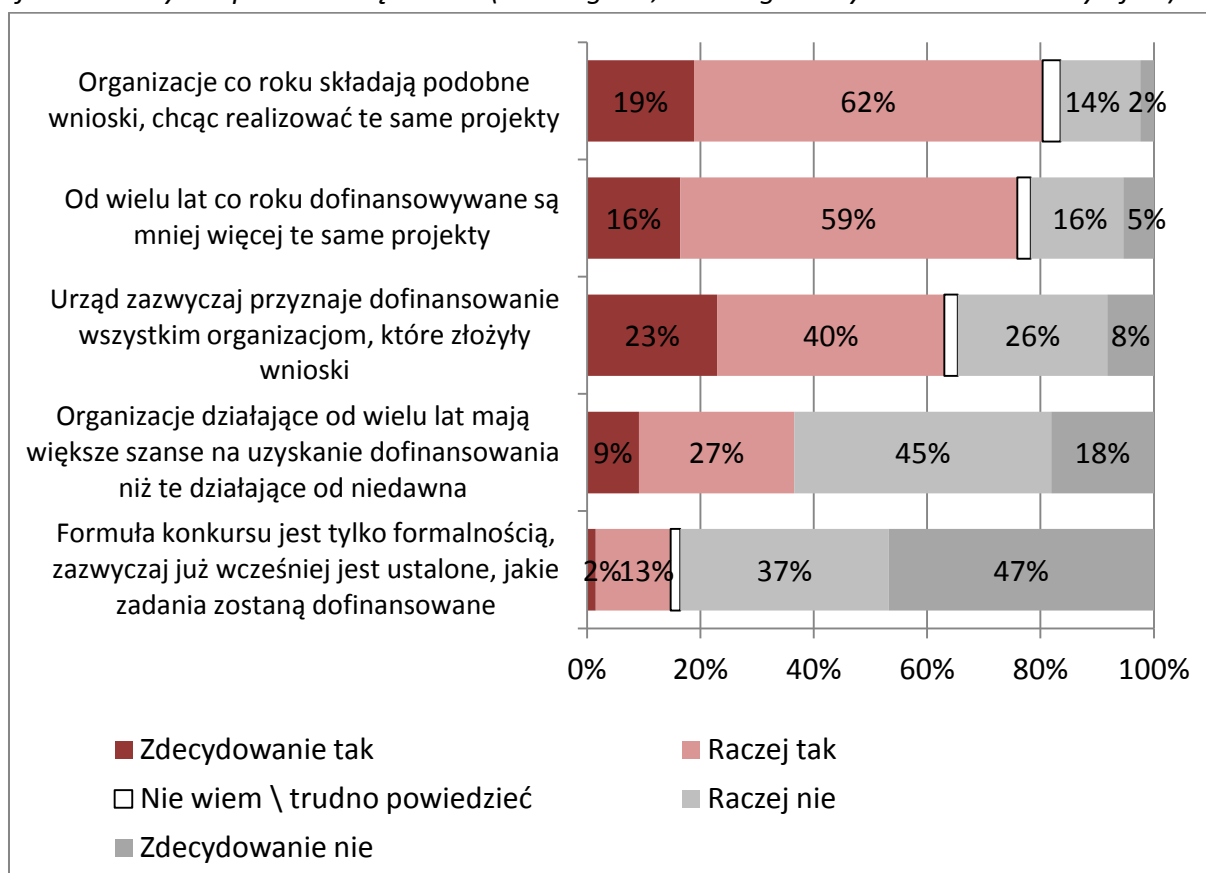
Na etapie naboru wniosków niemal wszystkie (98%) urzędy ogłaszające konkursy oferowały organizacjom wsparcie. Najczęstszą formą takiego wsparcia, praktykowaną w 84% gmin ogłaszających konkursy, są spotkania z pojedynczymi organizacjami i pomoc w przygotowaniu wniosków. Niepokoi jednak fakt, że zaledwie w połowie przypadków urząd informował publicznie o takiej możliwości – w efekcie wsparcie takie udzielane bywa jedynie tym organizacjom, które są poinformowane i utrzymują dobre relacje z urzędem. Połowa gmin ogłaszających konkursy organizowała spotkania warsztatowe dotyczące pisania wniosków i procedury konkursowej.

Sam przebieg konkursów krytykowany bywa przez obie strony współpracy. Jednym z głównych problemów jest stagnacja (do której przyczyniają się zarówno organizacje, jak i samorządy). Z wypowiedzi respondentów wynika, że do otwartych konkursów ofert zgłaszane są co roku podobne lub wręcz te same projekty (uważa tak aż 81% urzędników), ale także często te same projekty otrzymują dofinansowanie z samorządu (z opinią taką zgadza się 75% urzędników, a także 47% organizacji). Zdaniem wielu badanych przedstawicieli organizacji jest to poważny problem, który uniemożliwia realizację innowacyjnych projektów (dodatkowo już na etapie składania wniosków promowane są – zdaniem organizacji – rozwiązania sztapowe i konwencjonalne), a także uzyskanie finansowania przez organizacje wcześniej z urzędem niewspółpracujące. Ponad jedna trzecia urzędników zgadza się, że łatwiej jest uzyskać dofinansowanie organizacjom działającym od dawna niż tym, które dopiero zaczynają działalność. Jednocześnie aż jedna trzecia organizacji uważa, że o przyznaniu finansowania decydują kwestie niemerytoryczne: znajomości, układy

itp. Krytycznie oceniane są także zasady przeprowadzania konkursów oraz brak ich transparentności.

Z odpowiedzi urzędników wnioskować też można, że często w praktyce nie ma żadnej „konkurencji” między składającymi wnioski organizacjami: niemal dwie trzecie badanych stwierdza bowiem, że zazwyczaj dofinansowywane są wszystkie złożone projekty. Zresztą niemal co szósty ankietowany przedstawiciel urzędu przyznał wprost, że formuła konkursu jest czystą formalnością, zaś lista zadań, które zostaną dofinansowane, ustalana jest już wcześniej.

Wykres 2.3. Funkcjonowanie procedur konkursowych na realizację zadań publicznych w sferze kultury w opiniach urzędników (wśród gmin, które ogłaszały otwarte konkursy ofert)

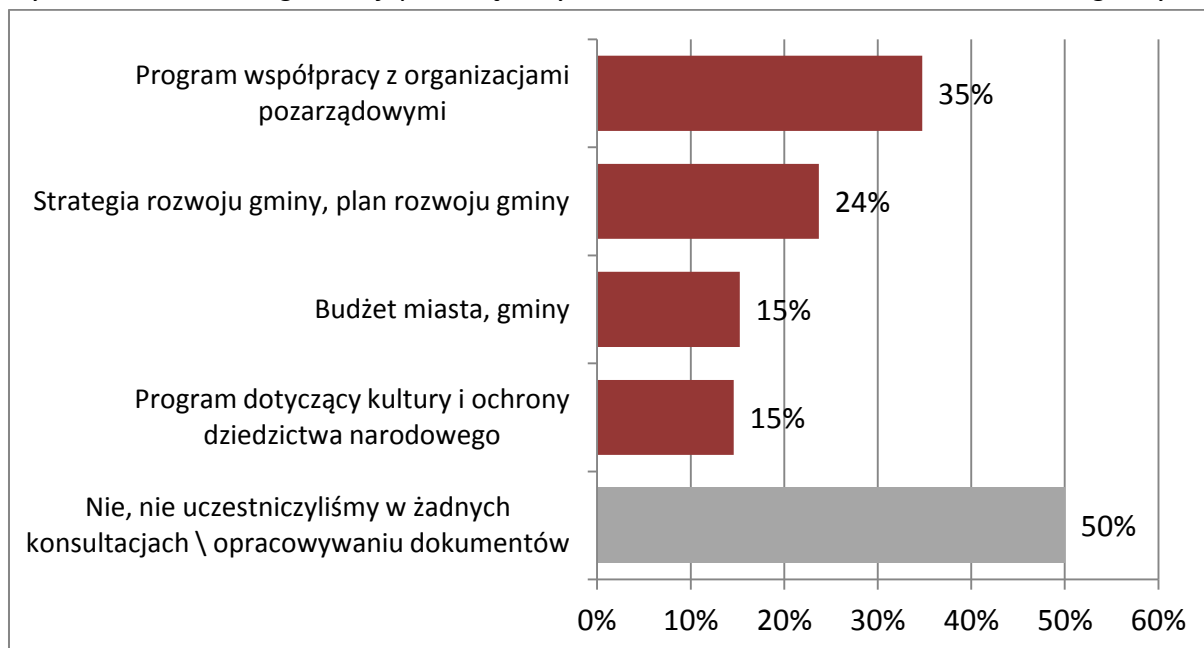
2.3. Współpraca merytoryczna, konsultacje

Dotowanie działań organizacji to tylko jeden z wymiarów współpracy międzysektorowej. Innym, niezwykle ważnym, jest włączanie stowarzyszeń i fundacji w proces podejmowania decyzji na szczeblu lokalnym, wspólne wypracowywania celów i priorytetów oraz udział organizacji w tworzeniu lokalnego prawa.

Wszystkie urzędy ze Śląska, które w ciągu ostatnich dwóch lat podejmowały prace nad różnymi typami dokumentów strategicznych, deklarują, że konsultowały ich tworzenie z organizacjami. Pomimo to, jak pokazują wypowiedzi przedstawicieli trzeciego sektora, w konsultacjach lokalnych dokumentów uczestniczy tylko połowa organizacji kulturalnych.

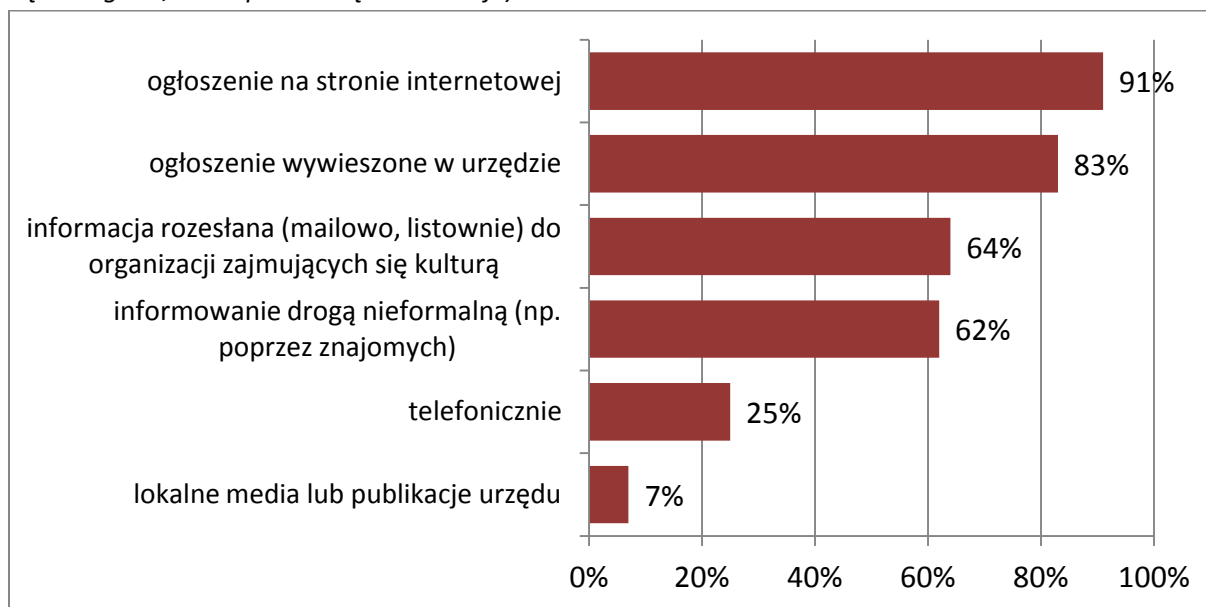
Najwięcej, bo ponad jedna trzecia (35%) konsultowała przygotowanie programu współpracy z organizacjami. W tworzeniu strategii rozwoju gminy lub miasta uczestniczyła co czwarta organizacja. Rzadko (15%) zdarza się udział organizacji w pracach nad dokumentami dotyczącymi kultury i dziedzictwa narodowego. Rzadkością jest również konsultowanie kwestii finansowych (pomijając podział puli pieniędzy na organizacje, który objęty jest Programem współpracy): w konsultacjach budżetu gminy czy miasta udział brało także tylko 15% badanych stowarzyszeń i fundacji.

Wykres 2.4. Udział organizacji pozarządowych w konsultowaniu dokumentów strategicznych

Z jednej strony problemem może być bierność oraz brak zainteresowania współpracą po stronie samych organizacji (czasem wynikający z braku wiary w skuteczność takiej współpracy). Aż dwie trzecie urzędników ze śląskich gmin ogłaszających konsultacje deklaruje bowiem, że uwagi zgłasza mniejszość organizacji (przy czym jedna piąta informuje, że nie zgłosił ich nikt). Brak aktywnego udziału w konsultacjach bądź też udział w nich mniejszości z zaproszonych organizacji może oznaczać, że sektor pozarządowy dobrowolnie rezygnuje z posiadania wpływu na lokalnie prowadzone działania na polu kultury, sytuując się tym samym w pozycji słabszego wobec samorządu partnera. Z drugiej jednak strony tak niska aktywność strony społecznej wynika nierzadko z formy ogłaszania i prowadzenia owych konsultacji. Najpopularniejszym sposobem informowania o konsultacjach pozostaje zamieszczenie informacji na stronie internetowej lub w urzędzie, co w konsekwencji ogranicza grono organizacji, które w ogóle o konsultacjach się dowiadują. Zaznaczyć trzeba jednak, że na popularności zyskuje wysyłka informacji drogą mailową lub listowną deklarowana już przez niemal dwie trzecie urzędów.

Wykres 2.5. Formy zapraszania organizacji pozarządowych ze sfery kultury na konsultacje (wśród śląskich gmin, które prowadzą konsultacje)

Jeśli chodzi o formę samych konsultacji, także najpopularniejsze jest pozostawienie dokumentu „do wglądu” (w urzędzie – 93%, na stronie – 90%). Rzadsze są spotkania czy warsztaty pozwalające przedyskutować opracowywany tekst. Wyraźnie widać większą skłonność przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego do prowadzenia komunikacji i konsultacji w sposób niewymagający bezpośrednich kontaktów. Wśród problemów wskazywanych przez stronę pozarządową pojawiały się też takie kwestie jak krótki czas przeznaczony na wyrażenie opinii, urzędowy, oderwany od praktyki język, w jakim są napisane konsultowane dokumenty, a wreszcie obawa przed wyrażeniem krytycznych opinii na temat postanowień samorządów, które decydują o udzieleniu dofinansowania.

Warto też zaznaczyć, że choć urzędnicy deklarują, iż opracowanie merytorycznych aspektów strategii lub planu działań kulturalnych powinno być wspólnym projektem różnych aktorów społecznych w gminie (w tym organizacji) to jednak deklaracje należy traktować bardzo ostrożnie. Urzędnicy są mocno przywiązani do swojej kierowniczej i nadzorującej roli w obszarze kultury i uważają, że w przypadku działań kulturalnych realizowanych we współpracy urzędu i organizacji, tylko urząd powinien decydować, które działanie jest warte realizacji, a które nieodpowiednie w ich gminie.

Kolejna istotna kwestia to stała, regularna współpraca przedstawicieli obu sektorów. Prawie połowa urzędów (47%) deklaruje, że organizacje biorą udział w posiedzeniach zespołów służących utrzymywaniu stałej współpracy z organizacjami. Jednocześnie w spotkaniach takich udział deklaruje mniej niż jedna czwarta organizacji, zaś z analiz MPiPS wiemy, że rady działalności pożytku publicznego (modelowe ciało służące utrzymywaniu takich relacji) funkcjonują zaledwie w kilku procentach gmin. Wydaje się więc, że urzędnicy traktują tę kategorię bardzo szeroko (włączając do niej również spotkania związane z przygotowaniem współpracy), natomiast w posiedzeniach tego typu ciał uczestniczą tylko nieliczne organizacje.

2.4 Ocena współpracy

Obie strony dostrzegają konieczność współpracy i oceniają ją raczej pozytywnie, jednak różnią się w ocenie poszczególnych jej aspektów, dostrzegając przy tym różne problemy.

Urzednicy wyraźnie stwierdzają, że współpraca jest niezbędna dla obu stron, przy czym częściej dostrzegają korzyści po stronie organizacji i samych mieszkańców niż po stronie urzędu. Wiedzą, że bez wsparcia urzędu działalność organizacji pozarządowych zajmujących się kulturą musiałaby być skromniejsza (uważa tak 90% z nich), a jednocześnie przyznają (84%), że bez tej działalności oferta wydarzeń kulturalnych w ich gminie lub mieście byłaby znacznie uboższa. Same organizacje współpracę oceniają raczej pozytywnie. Wybierając ocenę na skali od 1 do 10, większość (63%) wskazała punkty z górnej połowy skali, w tym 41% wskazało jedną z trzech najwyższych ocen.

Jednocześnie podczas współdziałania pojawia się szereg problemów, przede wszystkim dotyczących trzech obszarów: formalno-prawnych, kwestii finansowych oraz sfery postaw i komunikacji. Skomplikowane wymogi formalno-prawne to problem wskazywany przez 59% urzędników i 27% organizacji. Chodzi tu zarówno o obowiązujące w całym kraju prawo, jak i specyficzne procedury lokalne. Choć te ostatnie zależne są od decyzji na szczeblu lokalnym, to urzednicy często nie widzą możliwości zmiany przepisów, uznając je za podstawę działania, podczas gdy przedstawiciele organizacji postrzegają to jako „zasłanianie się ustawą”. Urzednicy problemu upatrują przede wszystkim w stosunku organizacji do obowiązującego stanu prawnego: brak zrozumienia ze strony organizacji dla wymogów i procedur urzędu jest problemem dla 57% z nich. Czują się wręcz zaniepokojeni beztrząsą oraz brakiem wiedzy formalno-prawnej organizacji. Z kolei przedstawiciele organizacji podkreślają przede wszystkim złą konstrukcję obowiązującego prawa, a także nadmierne trzymanie się szczegółowych przepisów przez urzędników. Przede wszystkim przeszkadza im fakt, że rozbudowane formalności nie pełnią służebnej roli wobec wspólnych przedsięwzięć, tylko nad nimi dominują. Badanie pokazało, że stopień uciążliwości wymogów formalno-prawnych zależy od postaw przedstawicieli obu grup i ich podejścia do przepisów. Te same przepisy mogą więc być egzekwowane w różny sposób, czego dowodzi wiele zebranych wypowiedzi.

Badanie ujawnia ogromne różnice międzysektorowe związane nie tylko z podejściem do przepisów, ale też metodami pracy oraz podejściem do realizowanych celów. Różnice te same w sobie stanowią duży problem w komunikacji i wspólnym prowadzeniu projektów, na co wskazują kolejne najczęściej wymieniane problemy po stronie organizacji: brak zrozumienia ze strony urzędu (18%), brak elastyczności urzędu (17%) oraz odmienność wizji projektów (14%).

Kolejne kwestie problematyczne dotyczą zasobów i możliwości finansowych. Brak wystarczających środków finansowych to najważniejszy problem zdaniem przedstawicieli organizacji (wskazywany przez ponad 40% z nich). Zbyt niskie oraz ograniczone w czasie dofinansowanie nie pozwala zdaniem ich przedstawicieli na w pełni profesjonalną realizację

własnych inicjatyw, co oznacza, że obowiązujący system finansowania utrzymuje ich organizacje na pozycji wiecznie początkujących amatorów. Z kolei niewystarczające zasoby samych organizacji (brak lokalu, sprzętu itp.) to czwarty w rankingu problem wskazywany przez przedstawicieli urzędów (45% wskazań).

2.5 Wzajemne oczekiwania oraz czynniki ułatwiające współpracę

Obie grupy oczekują uproszczenia procedur i wymogów formalnych, przy czym samorządowcy chcieliby także większej znajomości prawa i lepszego przygotowania merytorycznego organizacji – to dla nich najważniejsza kwestia, zgłaszana przez prawie jedną trzecią badanych. Pozarządowcy oczekują natomiast większego zaufania do organizacji, zrozumienia ich potrzeb, a także większej inicjatywy, kreatywności i zaangażowania ze strony urzędów. Jednocześnie jedne z najczęściej zgłaszanych oczekiwań organizacji dotyczą wsparcia, przede wszystkim finansowego (19% organizacji), a także – choć nieporównanie rzadziej – merytorycznego, lokalowego i organizacyjno-logistycznego. Obie strony oczekują też od partnerów intensyfikacji kontaktów.

Warto jednak zauważyć, że zapytani o czynniki poprawiające współpracę badani zgodnie wymieniali nastawienie obu stron: wzajemne zrozumienie, partnerstwo, lepszą komunikację, otwartość, zaangażowanie i chęć działania.

3. Współpraca organizacji pozarządowych i publicznych instytucji kultury

3.1 Charakterystyka współpracy pomiędzy publicznymi instytucjami kultury a organizacjami pozarządowymi

Obok urzędów miast i gmin, drugim niezwykle istotnym partnerem dla organizacji kulturalnych ze Śląska są publiczne instytucje kultury. Kontakty utrzymuje z nimi większość (84%) z nich (a 32% deklaruje utrzymywanie kontaktów częstych i regularnych). Pojęcie publicznej instytucji kultury obejmuje różne podmioty działające w obszarze kultury, finansowane z pieniędzy publicznych³. Spośród nich zdecydowanie najczęściej spotykanym partnerem organizacji są domy i ośrodki kultury, z którymi kontakt utrzymuje trzy czwarte organizacji. Niemal 60% kontaktuje się z muzeami i galeriami, a nieco ponad połowa z bibliotekami. Prawie trzy czwarte (73%) organizacji pozarządowych uznaje publiczne instytucje kultury za swoich partnerów. Niemal dwie trzecie (65%) uważa, że ich działania się uzupełniają.

O bliskości wzajemnych związków może także świadczyć fakt, że niemal 30% organizacji pozarządowych zajmujących się w regionie kulturą realizuje większość swoich projektów lub działań wspólnie z publiczną instytucją kulturalną, ponad jedna czwarta ma natomiast swoją

³ Typy publicznych instytucji kultury, które były brane pod uwagę w trakcie realizacji badania zostały opisane w nocie metodologicznej. Pod pojęciem publicznej instytucji kultury rozumiemy: domy i ośrodki kultury, biblioteki, muzea i galerie.

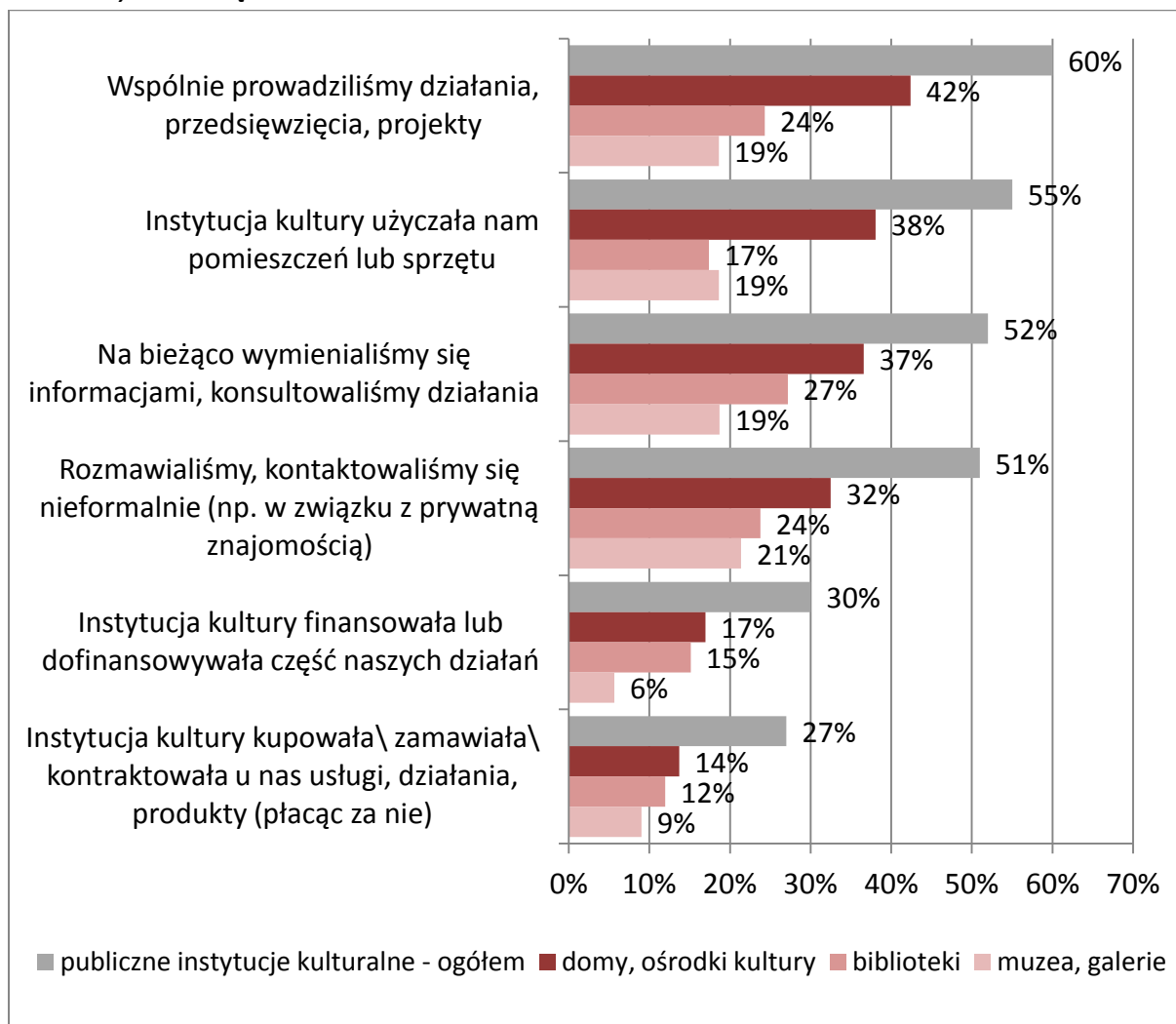
siedzibę w budynku publicznej instytucji kultury. Tego typu związki najczęściej łączą organizacje z domami i ośrodkami kultury oraz muzeami.

Efektom tych kontaktów są różne formy współpracy pomiędzy sferą publiczną i prywatną. Podstawową jej formą jest komunikacja i wymiana informacji: ponad połowa organizacji kontaktuje się ze swoimi partnerami ze sfery publicznej nieformalnie; taki sam odsetek na bieżąco wymienia się informacjami i konsultuje działania.

Trzy piąte (60%) organizacji pozarządowych prowadzi z publicznymi instytucjami kulturalnymi wspólne projekty lub przedsięwzięcia; najczęściej są to festiwale, przeglądy i konkursy, a także koncerty. Ponad połowa (55%) organizacji korzysta z użyczonych przez publiczne instytucje kultury sprzętów lub lokalu. Ten typ współpracy dotyczy jednej z najważniejszych potrzeb organizacji – potrzeby miejsca do pracy, czy to na działania regularne, czy pojedyncze wydarzenia, czy wreszcie na stałą siedzibę. Zasady, zgodnie z którymi organizacje korzystają z pomieszczeń instytucji, zależą od indywidualnych ustaleń i przybierają różne formy wzajemnych świadczeń. Bardzo rzadko ma to charakter najmu (za pieniądze). Raczej można mówić o wymianie barterowej – organizacja uzyskuje pomieszczenie, a instytucja wzbogaca swoją ofertę o działania organizacji.

Organizacje najbardziej intensywnie współpracują z domami i ośrodkami kultury; współpraca z bibliotekami i muzeami oraz galeriami jest spotykana nieco rzadziej.

Wykres 3.1. Formy kontaktów organizacji pozarządowych z publicznymi instytucjami kulturalnymi na Śląsku

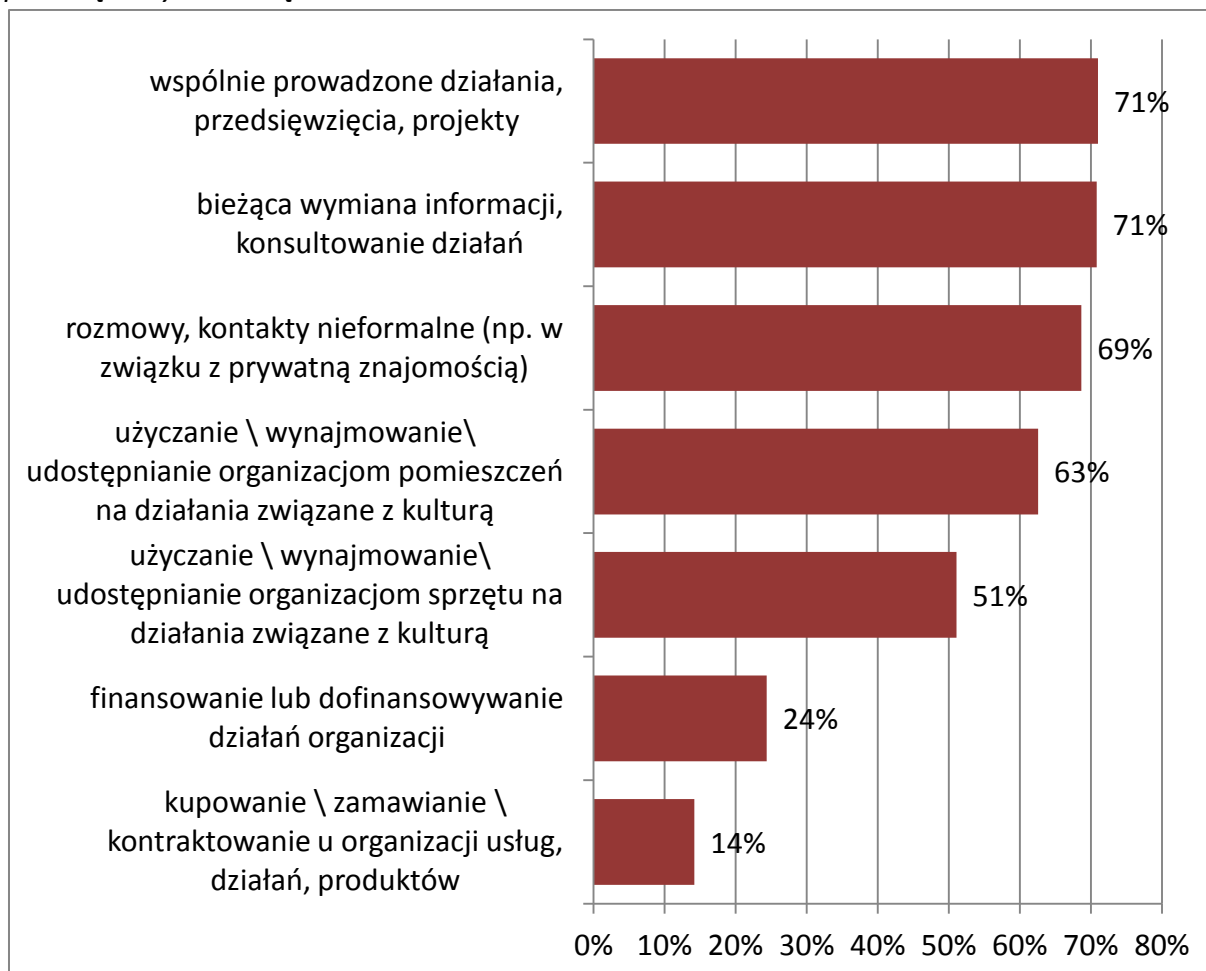

Publiczne instytucje kultury ze Śląska – podobnie jak organizacje - doceniają rolę międzysektorowej współpracy. Kontakty ze stowarzyszeniami i fundacjami utrzymuje 90% z nich. Niemal 80% uważa, że organizacje pozarządowe to dla nich partnerzy do działania; tyle samo jest zdania, że ich działania wzajemnie się uzupełniają.

Najpopularniejszą formą współpracy jest z perspektywy sfery publicznej komunikacja i wymiana opinii: niemal 70% instytucji utrzymuje z organizacjami kontakty nieformalne, a ponad 70% wymienia się z nimi na bieżąco informacjami i konsultuje działania. Większość (71%) instytucji prowadzi też z pozarządowymi partnerami wspólne projekty i przedsięwzięcia. Najczęściej są to zajęcia warsztatowe, plenerowe lub kursowe. Niemal równie często ma miejsce wspólna organizacja wystaw, realizacja festiwali, przeglądów lub konkursów czy też festynów albo dni miejscowości. Prawie dwie trzecie śląskich publicznych instytucji kultury użycza organizacjom lokalu na działalność związaną z kulturą. Sprzęt udostępnia im natomiast nieco ponad połowa.

Rzadkością jest natomiast współpraca finansowa: tylko jedna czwarta instytucji finansuje lub dofinansowuje działania organizacji, a nieco ponad jedna ósma kupuje od nich produkty lub usługi. Nie powinno to jednak dziwić – współpraca finansowa z trzecim sektorem jest raczej domeną samorządów, a nie publicznych instytucji kulturalnych.

Wykres 3.2. *Formy kontaktów publicznych instytucji kulturalnych z organizacjami pozarządowymi na Śląsku*

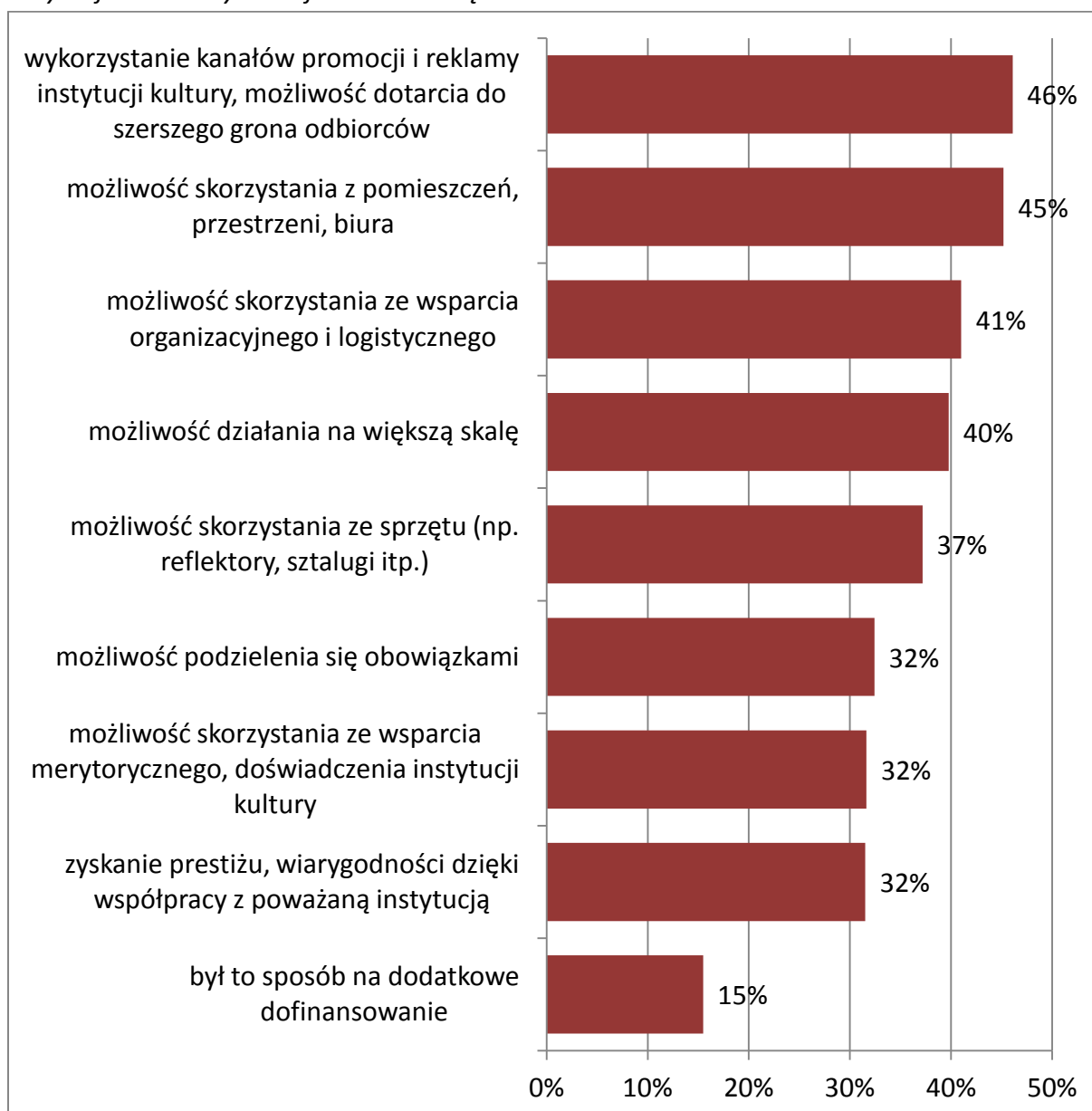

3.2 Przyczyny podjęcia współpracy

Najważniejsze powody, dla których organizacje pozarządowe decydują się na podjęcie współpracy z publicznymi instytucjami kultury związane są z zasobami tych ostatnich. Blisko połowa przedstawicieli organizacji wskazuje na możliwość skorzystania z kanałów promocji i reklamy instytucji publicznej, a tym samym możliwość dotarcia do szerszego grona odbiorców. Podobny odsetek jako powód nawiązania współpracy wymienia możliwość skorzystania z lokalu, którym dysponuje instytucja. Chodzi tu zarówno o miejsce na pojedyncze wydarzenia, takie jak spektakl, wystawa, koncert czy wykład, jak również na działania regularne, takie jak warsztaty teatralne czy zajęcia plastyczne, a wreszcie – o lokal

na stałą siedzibę. Kolejny ważny powód (wskazywany przez 41% organizacji) to udzielane przez instytucję wsparcie organizacyjne oraz logistyczne. Wszystkie te kwestie umożliwiają organizacjom działanie na większą skalę – i taką właśnie motywację do współdziałania wskazuje 40% badanych. Nieco mniej organizacji podkreśla też możliwość skorzystania ze sprzętu instytucji kultury, wskazuje na ułatwienia związane z podzieleniem się obowiązkami, wsparcie merytoryczne pracowników instytucji publicznej czy wzrost prestiżu i wiarygodności organizacji.

Wykres 3.5. Powody nawiązania przez organizacje pozarządowe współpracy z publicznymi instytucjami kultury w województwie śląskim

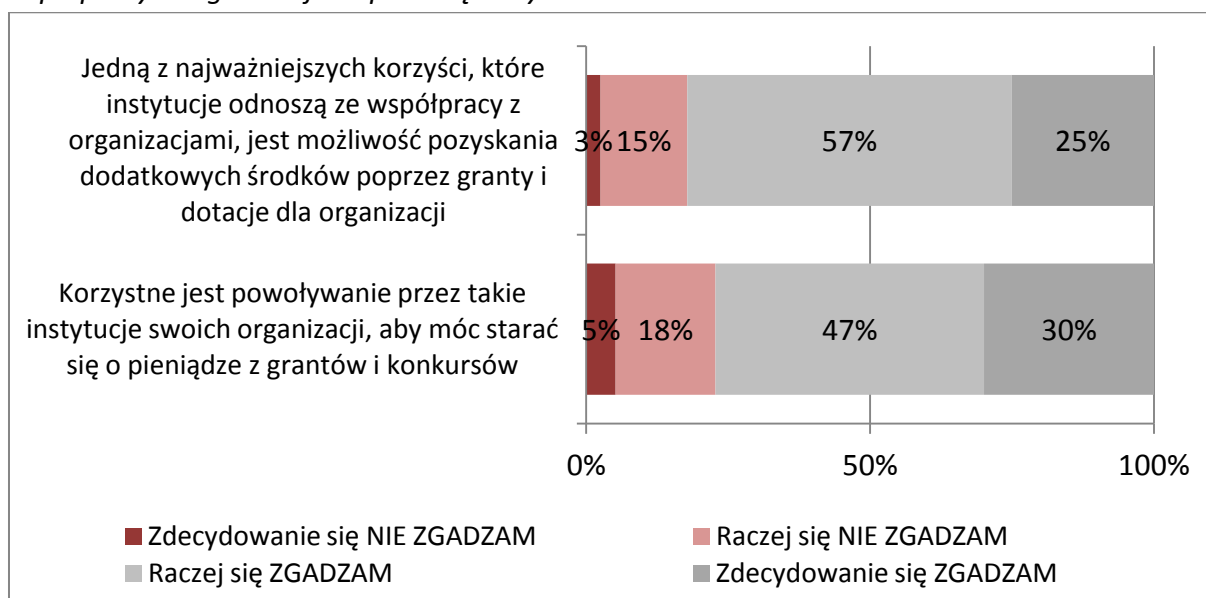

Z punktu widzenia przedstawicieli instytucji kultury współpraca z organizacjami po prostu ułatwia im realizację ustawowych zadań oraz umożliwia działanie na większą skalę. W niemal wszystkich instytucjach wspólnie realizowane projekty włączane są bowiem do ich oferty

programowej (czasem dzieje się tak ze wszystkimi realizowanymi wspólnie przedsięwzięciami, czasem tylko z częścią). Często łączy się to z opisywanym wyżej udostępnianiem organizacjom pomieszczeń – użycza je organizacjom niemal dwie trzecie instytucji kultury ze Śląska, przy czym większość (86%) robi to nieodpłatnie.

Ułatwienie realizacji zadań instytucji wiąże się też m.in. z możliwościami pozyskania dzięki współpracy dodatkowych środków finansowych (grantów, dotacji), o które instytucje publiczne same ubiegać się nie mogą. Niejednokrotnie zdarza się, że dzięki realizacji wspólnego projektu instytucja publiczna uzyskuje dostęp (razem z partnerem) do funduszy przeznaczonych dla trzeciego sektora. Korzyści ze zdobycia takich środków są obopólne – to organizacja oficjalnie zostaje ich beneficjentem, ale realizowany dzięki nim projekt kulturalny staje się częścią oferty publicznej instytucji kultury. Jest to częsta praktyka, zaś zdecydowana większość przedstawicieli publicznych instytucji kultury uważa, że to jedna z najbardziej istotnych korzyści wynikających ze współpracy. Trzy czwarte przyznaje, że korzystne jest też zakładanie przez instytucje publiczne własnych organizacji pozarządowych, umożliwiających samodzielne staranie się o pieniądze z grantów i konkursów dla nich przeznaczonych.

Wykres 3.6. Opinie przedstawicieli publicznych instytucji kultury ze Śląska nt. kształtu współpracy z organizacjami pozarządowymi

Jak widzimy, często zdarza się więc, że o podjęciu współpracy decyduje kilka czynników jednocześnie: organizacja wnosi do projektu pomysł oraz wkład finansowy, a publiczna instytucja kultury zapewnia zaplecze logistyczne, sprzętowe, a także opiekę merytoryczną. Zyskuje też gotowy produkt kulturalny, który może umieścić w swoim programie – wzbogacając własną ofertę nie zwiększa jednocześnie swoich kosztów. Przedstawiciele publicznych instytucji kultury zgadzają się, że taki model jest w regionie śląskim dość powszechny – pomimo faktu, że dotację dostaje organizacja, to pośrednio w działania zaangażowane są również instytucje publiczne.

Trzeba podkreślić, że otwierające się w ten sposób możliwości finansowe stanowią ważny motyw współpracy pomiędzy publicznymi instytucjami kultury oraz organizacjami. Badani przyznają otwarcie, że publiczne instytucje kultury, nawiązując współpracę ze stowarzyszeniami oraz fundacjami, mają na celu – oprócz poszerzenia swojej oferty – zdobycie dodatkowych środków na finansowanie własnej działalności. Instytucje przyjmują więc pod swój dach organizacje, które już wcześniej zdobyły dofinansowanie, przygotowują z organizacjami wnioski o dofinansowanie (ponad jedna trzecia publicznych instytucji kultury w regionie śląskim pomagała organizacji pozarządowej w przygotowywaniu oferty lub wniosku w konkursie; taki sam odsetek deklaruje, że w ciągu ostatnich dwóch lat jej pracownicy inicjowali działania organizacji związane z pozyskiwaniem środków finansowych) lub zakładają własne organizacje. Trudno jest dokładnie oszacować skalę tego ostatniego zjawiska – warto jednak wspomnieć, że nieco ponad jedna piąta (21%) śląskich organizacji kulturalnych powstała z inicjatywy osób pracujących w jednej publicznej instytucji kultury, zaś 19% deklaruje, że zrzesza lub angażuje osoby pracujące w jednej publicznej instytucji kultury.

Warto też wspomnieć, że wśród powodów nawiązania współpracy przedstawiciele instytucji kultury wymieniali możliwość integracji społeczności lokalnej (37%). Z wypowiedzi badanych można ponadto wnioskować, że organizacje bywają dla publicznych instytucji kultury inicjatorami zmian, wprowadzającymi nową jakość działania.

3.3 Ocena jakości współpracy oraz występujące problemy

Reprezentanci obu sektorów oceniają współpracę pozytywnie. Przedstawiciele instytucji są zgodni, że dzięki niej dotrzeć mogą do większej liczby odbiorców. Jednak tylko mniej niż połowa uważa, że bez wspólnych działań oferta ich instytucji byłaby skromniejsza. Za największych beneficjentów współpracy uznają mieszkańców: niemal 80% uznało, że odnoszą oni ze współpracy instytucji z trzecim sektorem znaczne korzyści.

Problemy we wzajemnych relacjach częściej dostrzegali przedstawiciele instytucji: tylko jedna piąta z nich nie dostrzegła żadnych trudności w czasie trwania współpracy lub kontaktów z organizacjami. Natomiast wśród przedstawicieli organizacji aż dwie trzecie nie wymienia żadnego problemu dotyczącego współdziałania.

Wśród kwestii problematycznych istotne są te wynikające z różnic między instytucjami a organizacjami. Niemal połowa przedstawicieli instytucji i jedna ósma przedstawicieli organizacji uważa, że problemem są odmienne metody pracy, zaś niemal jedna trzecia instytucji i 6% organizacji wskazuje na odmienność wizji projektów kulturalnych. Istotne problemy wywołuje też obowiązujący stan prawny określający ramy współpracy organizacji i instytucji. Ponad jedna trzecia (38%) przedstawicieli instytucji i 12% działaczy organizacji badanych uważa, że wymogi formalno-prawne dotyczące współpracy są zbyt skomplikowane. Jednocześnie blisko połowa respondentów z instytucji jest zdania, że przedstawiciele organizacji nie mają zrozumienia dla wymogów i procedur rządzących

instytucjami. W opinii prawie jednej dziesiątej organizacji mają problemy z rzetelnym rozliczaniem wykorzystanych środków finansowych. Z kolei część przedstawicieli organizacji podnosi problem braku elastyczności instytucji.

Respondenci z instytucji kultury zwracają także uwagę na niewystarczający profesjonalizm oraz kwestie stanu materialnego trzeciego sektora. Prawie połowie respondentów współpracę utrudniają zbyt małe zasoby (sprzęt, lokal itp.) organizacji a ponad jednej trzeciej brak doświadczenia partnerów w realizacji różnych projektów kulturalnych. Trzeba tu zaznaczyć, że problemem najczęściej wskazywanym przez przedstawicieli organizacji są trudności finansowe. To one są często barierą rozwoju i zwiększenia profesjonalizmu działań. Warto zwrócić też uwagę na przeszkody związane z postawami i podejściem do współpracy. Prawie jedna piąta przedstawicieli instytucji dostrzega problemy międzyludzkie i osobowościowe. Nieco ponad jedna ósma jest zdania, że organizacjom zwyczajnie brakuje chęci i inicjatywy do współpracy, podobny odsetek uznaje ich postawę za roszczeniową. Z kolei część przedstawicieli organizacji narzeka na niechęć instytucji do realizacji niestandardowych pomysłów, przywiązanie do starych projektów i niechęć do angażowania się w nowe, a także na brak zrozumienia okazywany organizacjom.

Wśród problemów występujących podczas współpracy dużą rolę odgrywają więc „miękkie” czynniki związane z relacjami międzyludzkimi oraz nastawieniem do współpracy.

3.4 Wzajemne oczekiwania dotyczące dalszej współpracy

Oczekiwania obu stron współpracy dotyczą przede wszystkim podejścia partnerów do współpracy oraz do prowadzonych działań, a także wzajemnego wsparcia. Przedstawiciele organizacji pozarządowych podkreślają przede wszystkim oczekiwania związane z „miękkimi” umiejętnościami: budowaniem relacji i zasadami współpracy (wymienia je 40% respondentów). Najważniejsza wśród nich jest otwartość na współpracę oraz zaufanie do organizacji pozarządowych. Blisko jedna piąta oczekuje od partnerów publicznych różnego rodzaju wsparcia (materialnego i niematerialnego). Ostatnia grupa oczekiwania (zgłaszana przez ponad jedną ósmą badanych) związana jest ze zmianą podejścia instytucji do przedsięwzięć kulturalnych: przedstawiciele organizacji wskazują na konieczność większej inicjatywy, zaangażowania i kreatywności po stronie partnerów ze sfery publicznej, a także dostosowania się do potrzeb odbiorców projektów oraz otwartości na nowe pomysły.

Podobne kwestie wskazywane są przez przedstawicieli instytucji kultury. Oczekują oni od środowiska trzeciego sektora przede wszystkim wychodzenia z inicjatywami nowych przedsięwzięć kulturalnych – wspomina o tym ponad jedna czwarta badanych. Istotnym postulatem jest też intensyfikacja wspólnie prowadzonych działań, a więc większe zaangażowanie we wspólne projekty i dalsze zacieśnianie kontaktów. Strona publiczna oczekuje też od organizacji różnego rodzaju wsparcia: finansowego, organizacyjnego, a także merytorycznego. Wreszcie ostatnia grupa oczekiwania dotyczy wielokrotnie wspomnianej już w tym raporcie kwestii jakości współpracy. W wywiadach podnoszono kwestie partnerskiego

traktowania, lepszej organizacji pracy i wspólnego planowania, a także jasnego określania wzajemnych oczekiwań.

Jednocześnie niemal wszyscy ankietowani przedstawiciele publicznych instytucji kultury chcą kontynuować współpracę z organizacjami lub też – w przypadku braku takiej kooperacji – podjąć ją. Skłonność do współpracy wynika wprost ze zrozumienia roli publicznej instytucji kultury jako miejsca służącego lokalnej społeczności:

Ja nie pobieram od nikogo pieniędzy. Jeśli ktoś przychodzi z inicjatywą, uznaję, że to jest miejsce publiczne utrzymywane z podatku, więc każdy mieszkaniec ma taką możliwość. Jeśli ma jakiś pomysł, to nie ma problemu, żeby go zrealizować [...] ja jeszcze nikomu nie odmówiłam.

Nota metodologiczna

Raport został przygotowany na podstawie danych z badań i analiz prowadzonych przez Stowarzyszenie Klon/Jawor w 2012 i 2013 roku. Wykorzystano w nim przede wszystkim:

1) Badanie ankietowe z przedstawicielami organizacji pozarządowych z województwa śląskiego zajmujących się kulturą. Badanie zrealizowano w drugiej połowie 2012 roku na próbie 112 organizacji. Badanie na zlecenie Stowarzyszenia Klon/Jawor zrealizowała firma Millward Brown SMG/KRC. Wykonano je techniką CAPI – wywiadów bezpośrednich wspomaganych komputerowo. Próba została dobrana metodą losowo-warstwową ze zbioru utworzonego na podstawie danych zgromadzonych w serwisie bazy.ngo.pl (opartych m.in. na informacji z rejestrów REGON i KRS, a także aktualizacjach przedstawicieli samych organizacji). Warstwy wyodrębniono ze względu na formę prawną organizacji, region i typ miejscowości. Analizy przeprowadzono przy wykorzystaniu wag analitycznych korygujących udział w próbie podmiotów z poszczególnych warstw.

2) Badanie ankietowe z naczelnikami/ dyrektorami wydziałów lub departamentów odpowiadających za kulturę w urzędach miast i gmin w województwie śląskim. Badanie przeprowadzone metodą CATI (wywiadów telefonicznych) w dniach 25 października – 19 listopada 2012 roku na próbie 100 urzędów. Badanie na zlecenie Stowarzyszenia Klon/Jawor zrealizowała firma Millward Brown SMG/KRC. Próba została dobrana metodą losowo-warstwową, przy czym warstwy wyodrębniono ze względu na typ gminy. Analizy przeprowadzono przy wykorzystaniu wag analitycznych korygujących udział w próbie podmiotów z poszczególnych warstw.

3) Badanie ankietowe z dyrektorami/ kierownikami ośrodków i domów kultury, bibliotek oraz muzeów w województwie śląskim. Badanie przeprowadzone metodą CATI (wywiadów telefonicznych) w dniach 25 października – 19 listopada 2012 roku na próbie 101 instytucji z województwa śląskiego na zlecenie Stowarzyszenia Klon/Jawor zrealizowała firma Millward Brown SMG/KRC. Próba została dobrana metodą losowo-warstwową, przy czym warstwy wyodrębniono ze względu na typ instytucji i typ gminy. Próbę domów kultury wylosowano ze zbioru utworzonego na podstawie danych uzyskanych od Narodowego Centrum Kultury (baza projektu „Dom Kultury +”). Próbę bibliotek (obejmującą również ich filie) wylosowano

ze zbioru utworzonego na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego, z Biblioteki Narodowej oraz z Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Próbę muzeów wylosowano ze zbioru utworzonego na podstawie danych ze strony internetowej Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów. Analizy przeprowadzono przy wykorzystaniu wag analitycznych korygujących udział w próbie podmiotów z poszczególnych warstw.

4) Badania jakościowe w formie zogniskowanych wywiadów grupowych z przedstawicielami wszystkich typów organizacji i instytucji objętych projektem badawczym. Zrealizowano dwa wywiady: jeden przeprowadzony został z przedstawicielami urzędów miast i gmin oraz instytucji kultury, drugi natomiast – z przedstawicielami organizacji podejmujących działania w obszarze kultury. Badania przeprowadzono 14 lutego w Katowicach.

Dane we wszystkich przeprowadzonych badaniach zbierano z zachowaniem zasady poufności, co umożliwiło uzyskanie informacji o kwestiach wrażliwych.

W ramach projektu przeprowadzono również inne badania, w oparciu o które przygotowano rozbudowany raport „Współpraca w obszarze kultury – samorządy, publiczne instytucje kultury, organizacje pozarządowe”, dostępny w portalu ngo.pl http://civicpedia.ngo.pl/static/raport_kultura/.

Projekt dofinansowany ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (Program: Edukacja kulturalna i diagnoza kultury; Priorytet: Obserwatorium kultury).